

Investigating the Relationship between Urban Environment Design, Environmental Quality and Individual Psychology with the Occurrence of Vandalistic Behaviors

Vahid Hossein Haghi^{1✉}, Shahrivar Roostaei², Akbar Asgharizamani³

1. Corresponding author ,PhD Student in Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: vahidhosseinhaghi21@gmail.com

2. Professor, Department of Urban and Regional Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran. E-mail: rostaei@yahoo.com

3. Professor, Department of Urban and Regional Planning, University of Tabriz, Tabriz, Iran.
E-mail: azamani621@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 17 May 2023

Revised: 11 July 2023

Accepted: 24 July 2023

Published: 21 June 2025

Keywords:

Vandalism,
urban environment design,
environmental quality,
individual psychology

Unfortunately, many of the warnings that were given regarding vandalism were ignored and now more than ever they need attention. Therefore, based on this, the aim of the research was to examine the relationship between the design of the urban environment, environmental and psychological quality of an individual with the occurrence of vandalistic behaviors. The results showed that there is a significant positive relationship between individual psychology, environmental quality and urban environment design with vandalistic behaviors ($p < 0.05$). These variables were able to explain 55% of the changes in vandalistic behaviors.

Unfortunately, many of the warnings that were given regarding vandalism were ignored and now more than ever they need attention. Therefore, based on this, the aim of the research was to examine the relationship between the design of the urban environment, environmental and psychological quality of an individual with the occurrence of vandalistic behaviors. The results showed that there is a significant positive relationship between individual psychology, environmental quality and urban environment design with vandalistic behaviors ($p < 0.05$). These variables were able to explain 55% of the changes in vandalistic behaviors

Cite this article: Hossein Haghi, V., Roostaei, Sh., & Asgharizamani, A. (2025). Investigating the Relationship between Urban Environment Design, Environmental Quality and Individual Psychology with the Occurrence of Vandalistic Behaviors. *Journal of Geography and Planning*, 29 (91), 393-409.

<http://doi.org/10.22034/gp.2023.55551.3107>

© The Author(s).

Publisher: University of Tabriz.

DOI: <http://doi.org/10.22034/gp.2023.55551.3107>

Introduction

Unfortunately, many of the warnings that were given regarding vandalism were ignored and now more than ever they need attention. Therefore, based on this, the aim of the research was to examine the relationship between the design of the urban environment, environmental and psychological quality of an individual with the occurrence of vandalistic behaviors. The results showed that there is a significant positive relationship between individual psychology, environmental quality and urban environment design with vandalistic behaviors ($p < 0.05$). These variables were able to explain 55% of the changes in vandalistic behaviors.

Data and Method

The current research is a cross-sectional survey method.

The statistical population includes the entire population of ten districts of Tabriz city.

The size of the obtained sample was estimated to be 384, and considering the error of 5%, 400 questionnaires were selected to be distributed among the interviewees. Sampling was done by stratified random method. In the distribution of questionnaires, an attempt was made to receive 40 questionnaires for each of the ten regions, and finally, a total of four hundred questionnaires were distributed for the ten regions.

A researcher-made questionnaire based on a 5-point Likert scale was used to collect data. In order to check the validity of the questionnaire, the supervisors of other professors and experts were consulted and the questionnaire was approved by solving the problems. The reliability of the questionnaire was confirmed using Cronbach's alpha (Cronbach's alpha coefficient was greater than 0.7). Pearson's correlation test and simultaneous multiple regression analysis were used to analyze the data. Calculations were done in spss software version 18.

Results and Discussion

Of the total sample, 5.5% are under 18 years old, 10.8% are 18 to 24 years old, 27.5% are 25 to 34 years old, 31.5% are 35 to 44 years old, 17% are 45 to 54 years old, and 8.8 7% were 55 years old and older. 67.3% were men and 32.8% were women. Marital status was 32.3% single, 65.5% married and 2.3% married. 9.3% lived in the city for less than 5 years, 13.5% for 5 to 10 years, 18.3% for 11 to 15 years, and 59% for 16 to 20 years. The level of education was 0.5% illiterate, 5.5% undergraduate, 10.8% diploma, 20% postgraduate, 44.8% bachelor and 18.5% postgraduate and above. For the variables of vandalistic behavior, individual psychology, environmental quality and urban environment design, descriptive indices were calculated and the results are given in Table No. 1. Scores can be changed between 1 and 5. The average of vandalistic behaviors was 3.37, the individual psychological average was 3.41, the environmental quality was 3.27, and the design of the urban environment was 3.57. Kolmogorov-Smirnov test was used to check the normality of the distribution of variables. According to the significance levels obtained in Table 2, it is concluded that all variables have a normal distribution (significance level greater than 0.05). Pearson's correlation test was used to investigate the relationship between individual psychology, environmental quality and urban environment design with vandalistic behaviors. The results of the Pearson correlation test are presented in Table 3. Based on the table, it can be seen that between individual psychological ($p = 0.001$ and $r = 0.64$), environmental quality ($p = 0.001$ and $r = 0.53$) and urban environment design ($p = 0.001$ and $r = 0.41$) there is a significant positive relationship with vandalistic behaviors. Multiple linear regression was used to investigate the influence of individual psychology, environmental quality and urban environment design on vandalistic behaviors. The multiple correlation coefficient is 0.74 and the determination coefficient is 0.55. In this model, 55% of the variance of vandalistic behaviors is explained by individual psychological variables, environmental quality and urban environment design. One of the assumptions of regression is that the criterion variable does not have autocorrelation and the

errors are independent of each other. This condition is tested by Durbin-Watson test. Durbin-Watson value is equal to 1.74. Because this value is between 1.5 and 2.5, it is concluded that the criterion variable does not have autocorrelation and the errors are independent of each other. The significance level of F test is 0.001. Considering that the significance level of the F test is less than 0.05, it shows that there is a significant linear relationship between the criterion variable and the predictor variables. Table (4) Tolerance index and VIF were used to check the condition of non-collinearity between independent variables. Considering that the tolerance index and VIF are close to one, it is concluded that the independent variables lack collinearity. The results of the regression model are presented in table (5). According to the table, it is concluded that individual psychological ($p = 0.001$ and $\beta = 0.488$), environmental quality ($p = 0.001$ and $\beta = 0.235$) and urban environment design ($p = 0.001$ and $\beta = 0.275$) have a significant positive effect on vandalistic behaviors. Individual psychology with a standardized coefficient (β) of 0.49 has the greatest effect on vandalistic behaviors. After that, urban environment design with a β of 0.28 and environmental quality with a β of 0.24 are in order.

Conclusion

Today, we live in a period of discontinuity where most people in urban environments have no name and identity, and the only usable name for them is rejected. A name for those who don't have a name. It is as if the majority of human beings are considered nothing, there is no language to talk to them and no answer to their needs. Ignoring and being ignored by the city, the citizen, is a precise definition of the urban space of our modern world. With this prevailing trend, we can boldly point out that what we now call the urban age is also the field of urban anger. Inequalities, decrease in quality of life, decrease in livability and vitality, failures, dissatisfactions, lack of understanding of different sex groups and age groups in the society, increase in isolated, aimless and hopeless groups, etc. are all proofs of this claim. Therefore, the issue of vandalism is one of the most important issues and problems of our current cities, which requires the special attention of the elites. Accordingly, this issue was chosen for study. The current research was trying to investigate vandalism, new definitions and hypotheses and analytical tool models and important questions that were raised in this issue and for the study area which is all of Tabriz and all age and gender groups including married and covered the single, child and adult to be able to provide a comprehensive and accurate response to the occurrence of this type of vandalistic behavior. For this purpose, many domestic and foreign sources were used. Also, the subject was examined from different dimensions, whether it is legal, religious, sociology, anthropology, philosophy, and it was also examined specifically in the field of urban planning. By distributing the questionnaire, the citizens of all regions were involved in the research, also considering that the urbanization and urbanization of the residents had shown new differences in vandalism, both groups of rural and urban people were also used in this test, and the length of their stay in the city was also considered. was evaluated. The results showed that there is a significant relationship between individual psychology, environmental quality and urban environment design with vandalistic behaviors. Also, by comparing the results obtained in this research with other related researches of other researchers, many commonalities can be observed, for example, significant corruption that can be seen in an urban space, reduces the possibility of people's participation in various affairs, and they are more likely to Other citizens and city managers misbehave, become discouraged, mistrustful and indifferent. Incompetent and inefficient managers from targeting and providing priority services to citizens cause destructive behaviors and actions at micro and macro level because they feel the sense of win-win situation. The grief and sorrow of the society have fueled the polarization of the society. The lack of transparency in dealing with the events of the city and the citizens has led to the difficulty of proving the following facts. Therefore, this matter will be controversial, or the taxes and

duties that are collected from citizens under different titles do not give them public power against personal interests and power, it is highly corrupt and will not be acceptable, therefore, in a short period of time, it will lead to the emergence of vandalistic behaviors. The inefficiency and inability of the local and central government in recognizing different age and gender groups, creating employment, affordable public housing, equal distribution of resources and public services, etc. will reduce the social capital of the citizens' mental space, which in the long run will reduce the relationships It will follow the mind of the citizens. . Public information in line with personal interests is another common feature of these researches, which leads to the lack of protection of personal and private privacy (publication of criminal records of individuals, stardom of individuals in their activities, personal information of individuals, etc.), this issue Also, in the long term, it will lead to violence and vandalistic behavior. On the other hand, when citizens are faced with a low percentage of free and fair choice in various matters, their confidence decreases and the growth of corruption and delinquency and the sense of vandalistic behaviors are promoted in them. It goes without saying that people's understanding of corruption is also very different, which adds to the duality of society. Also, the results show that the environment in which people are raised is directly involved in vandalism. So that the more people adhere to all the micro-principles of their place of residence, the more they will neglect the macro-principles of their society. Age and gender have also shown a positive effect on the occurrence or non-occurrence of vandalistic behaviors in previous researches because it changes the moral foundations of people and their cognitive tools. Also, as the number of government services requested by citizens increases, the probability of paying bribes also increases, and the lack of accountability and selective action, informal intra-group relations, and the relationship of the game are also raised. The health of the political body has also been effective in reducing the incidence of vandalism. From this point of view, commonalities were seen in the occurrence of vandalistic behavior in this situation. If the economic structure makes the middle class weaker and there are more conflicts between urbanization and urbanism of the residents, vandalism is more common in that society, or if a society cannot provide the right and principled networking between all classes of the society and also has many marginalized people, witness the emergence of behavior We will be vandalistic and other factors can be listed such as the progress of ordinary people towards the owners and the powerful, the loss of the legitimacy of the government, Excessive despair of the people of society, loss of self, longer dependence of the breadwinner on the head of the household, reduction of creativity of citizens and managers, eruption of calamities, lack of attention to specialization, radical and discriminatory view based on gender, race, tendencies, color The skin of opinions... Ignoring the consequences of past incidents and events, the lack of rights and equal opportunities, not paying attention to the size ranking in cities, etc., considering what we are currently witnessing in the country's urban management, there can be no other suggestion than this. had that the forces and experts and graduates related to geography and urban planning are recruited and employed so that they can make positive changes in the municipalities for the benefit of the city and citizens and from the results of researches and books and experiences of university professors and related software take the maximum benefit and plan and make policies.

بررسی رابطه بین طراحی محیط شهری، کیفیت محیطی و روان‌شناختی فردی با بروز رفتارهای وندالیستی

وحید حسین حق^۱، شهرپور روستایی^۲، اکبر اصغری زمانی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

رایانامه: vahidhosseinhaghi21@gmail.com

۲. استاد گروه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: srostaei@yahoo.com

۳. استاد گروه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: azamani621@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۷ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۰۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۳/۳۱ کلیدواژه‌ها: وندالیسم، پرخاشگری، طراحی محیط شهری، کیفیت محیطی، روان‌شناختی فردی، تبریز	بسیاری از هشدارهایی که در رابطه با وندالیسم داده شده بود، نادیده گرفته شد و اکنون بیش از هر زمان دیگری نیازمند توجه است. در سرتاسر جهان می‌توان شاهد آزادی تبعیض، خشونت و تعصبی بود که به واسطه پیدایش سیاست‌های نفرت و تفرقه پراکنی، نارضایتی‌های عمیق و تجربه طولانی‌تر خشونت علیه جمعیت، عادی سازی بی‌عدالتی‌های روزانه و عدم پاسخگویی و... برانگیخته شده است، نفرت، خشونت، خیزش‌ها و تفرقه‌ای که نقش مستقیمی در ترس‌های هر روزه ما دارند. با وجود این که پیش‌بینی خیزش‌ها و بروز رفتارهای وندالیستی غیر ممکن است، الگوهایی هست که نشان می‌دهد شرایط خاصی بیش‌تر مستعد فوران هستند. مکان‌هایی که در آنها خیزش رخ می‌دهد، افرادی که در خیزش‌ها شرکت می‌کنند و اتفاقاتی که این افراد را تحریک می‌کنند و اقداماتی که انجام می‌دهند در اکثر کشورهای جهان ویژگی‌های مشابهی دارند که برآمده از دلایل در هم تنیده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و... هستند. لذا هدف تحقیق بررسی رابطه بین طراحی محیط شهری، کیفیت محیطی و روان‌شناختی فردی با بروز رفتارهای وندالیستی بود. تحقیق از نوع روش‌های پیمایشی بود. جامعه آماری شامل کل جمعیت مناطق ده‌گانه شهر تبریز به تعداد ۱۵۸۴۸۵۵ نفر بود. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ عدد برآورد شد که ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای انجام شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته بر مبنای طیف لیکرت ۵ درجه‌ای استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان استفاده شد. محاسبات در نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ انجام شد. نتایج نشان داد که بین روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری با رفتارهای وندالیستی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد ($p < 0/05$). این متغیرها در مجموع توانستند ۵۵ درصد از تغییرات رفتارهای وندالیستی را تبیین نمایند.

استناد: حسین حق، وحید؛ روستایی، شهرپور؛ و اصغری زمانی، اکبر (۱۴۰۴). بررسی رابطه بین طراحی محیط شهری، کیفیت محیطی و روان‌شناختی فردی با بروز

رفتارهای پرخاشگرانه در شهر تبریز. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۹ (۹۱)، ۳۹۳-۴۰۹.

<http://doi.org/10.22034/gp.2023.22221..3107>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

شهرهای جهان سوم، آسیب پذیرترین شهرها هستند از این رو پیامدهای شهرنشینی و شهرگرایی در شهرهای جهان سوم نیز در مقایسه با شهرهای کشورهای پیشرفته بسیار بیشتر به چشم می‌خورد (قنبری، ۱۳۹۸: ۲۲) ایران هم به عنوان یک کشور در حال توسعه و گذار از مرحله سنتی به مدرنیسم با تغییرات و دگرگونی‌های سریع و وسیعی در ساختارهای اصلی خود، به خصوص ساختارهای فرهنگی و اجتماعی مواجه است (فاضل و دیگری، ۱۳۸۷: ۷). این تغییرات با توجه به ماهیت و شکل و سرعت خود باعث برخی ناهنجاری‌های اجتماعی شده است. یکی از این ناهنجاری‌ها که آثار مخرب زیادی نیز می‌تواند داشته باشد پدیده پرخاشگری است. پرخاشگری یا تخریب گرایی (هرج و مرج طلبی ضدشهری و تخریب کنترل نشده اموال عمومی) پدیده بیمارگونه‌ای است که در محیط‌های شهری اکثر جوامع مدرن امروزی نمود و ظهور یافته است (پاتریس ژانورن^۱، ۱۳۸۱: ۱۲۲) و تنها به کشور ایران محدود نمی‌شود و از ناهنجاری‌های اجتماعی در جوامع شهری محسوب می‌شود. از آنجاکه این پدیده ابعاد و ریشه‌های متنوع دارد، درمان و مبارزه با آن باید چندبعدی باشد و همه عوامل ذی‌ربط را مدنظر قرار دهد (مرتضایی، ۱۳۸۰: ۱۲). در واقع در وضعیتی که همبستگی متقابل فرد و جامعه از میان برود و فرد نتواند به کمک سازوکارها و بازارها و خدمات و امکاناتی که جامعه در اختیارش قرار می‌دهد به اهدافش دست یابد، حس تبعیض، عدم تعلق شهروندی، سرخوردگی و ناکامی او را وادار می‌کند تا از راه‌های غیر عرفی به آن اهداف برسد (نقدی، ۱۳۹۲: ۱۵۸). یکی از پیامدهای منفی این نوع نگاه، بزهکاری پرخاشگری و رفتارهای وندالیستی است که بر رفاه افراد، خانواده‌ها و جوامع شهری تأثیر می‌گذارد (گومز بواندیا^۲، ۱۳۸۰: ۷) پدیده‌ای که نه تنها خسارت‌های ناشی از آن، مدیریت شهری را دچار بحران می‌کند بلکه شهروندان را نیز از داشتن امکانات و تجهیزات مورد نیازشان محروم و بی‌بهره می‌سازد. (لطفی بیگلر، ۱۳۹۶: ۱۶) همچنین خرابکاری از طرق مختلف بر زیبایی شهر اثر می‌گذارد، حس سواستفاده و تبعیض را بالا برده و مشارکت شهروندان را پایین می‌آورد (عارفی پور، ۱۴۰۰: ۱) از سوی دیگر عده‌ای از اندیشمندان این معضل را در صورتی خطرناک و غیر قابل کنترل می‌دانند که در جامعه به یک الگوی رفتاری پسندیده تبدیل شود (عارفی نیا به نقل از گیوستی^۳، ۲۰۲۲: ۲) از سوی دیگر با مطالعه رفتار وندال‌ها در محیط‌های شهری دیگر کشورها و برخی شهرهای ایران می‌توان به وضوح مشاهده کرد عوامل مختلف اجتماعی و روانی مانند پرخاشگری، خودنمایی، حاشیه‌نشینی، معضلات خانواده، سبک زندگی فرد، تربیت خانوادگی، تأثیرپذیری از گروه هم‌سالان و... از جمله عوامل تأثیرگذار در پرخاشگری هستند. در بعد اقتصادی نیز معضل بیکاری، عامل سرخوردگی و بروز خشونت، فاصله طبقاتی و سطح درآمد پایین، پدیده بالا شهر و پایین شهر که منجر به ناعدالتی در توزیع خدمات شهری و نارضایتی گردیده است بی‌تأثیر در بروز این پدیده نیستند و یا از بعد طراحی شهری، عدم توجه به بهسازی محلات شهری با رویکرد تعامل محور، عدم توجه کافی در برنامه‌ریزی و طراحی در مقیاس انسانی فضای عمومی شهری، کمبود فضای سبز و پارک، کمبود پارکینگ، عدم تناسب و مکان‌یابی مناسب سرویس حمل‌ونقل و عدم کیفیت مناسب آن، عدم توجه به طراحی مکان‌ها، بی‌کیفیتی و عدم توزیع مبلمان مناسب و کافی مبلمان شهری، عدم توجه به بافت فرسوده و ناپایداری مراکز منطقه‌ای و شهری در بعد سیاسی ناکامی توده‌ها، شکست احزاب و گروه‌های مختلف با ارمان هاومانیفست‌های متفاوت و... همگی دلایلی مهم برای بروز پرخاشگری هستند (بیگلر، ۱۳۹۶: ۱۱۲) در نهایت باید گفت پرخاشگری شهری باید جدی گرفته شود چون می‌تواند نابود کننده وحدت ملی باشد (عارفی نیا به نقل از فارینلا^۴، ۲۰۱۹: ۴) و همچنین انحراف عمومی می‌تواند ارتباط کل افراد را نیز درگیر کند (همان به نقل از حمزه^۵، ۲۰۲۰: ۳) در پژوهش‌های مختلفی به بررسی عوامل مختلف مؤثر با پدیده پرخاشگری پرداخته شده است که هر یک از

^۱ Patrice Janoren^۲ Gomes^۳ Giust^۴ Farinella^۵ Hamzeh

جنبه مختلفی به بررسی موضوع پرداخته است. به عنوان مثال گارت^۱(۲۰۱۹) پرخاشگری را روشی در ابراز سرخوردگی، انتقام گرفتن، نشان دادن خشم یا جلب توجه برای یک موضوع خاص عنوان می‌کند. کمپ^۲(۲۰۱۸) می‌گوید کیفیت زندگی دربرگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌هایی چون رضایت، احساس آرامش، شادمانی و امنیت محیطی را شامل می‌شود یا ولدبر^۳(۲۰۱۹) می‌گوید زیست‌پذیری یک شهر نیازمند تناسب در تجهیزات تدارکات و کاهش رفتارهای پرخاشگرانه شهروندانش می‌باشد، همچنین مارس من^۴(۲۰۱۷) در پژوهشی نشان داد کیفیت بالای طراحی شهری و ارتقا حس رفاه شهروندان می‌تواند در کاهش بروز رفتارهای پرخاشگرانه حائز اهمیت باشد. هامید^۵(۲۰۱۶) در پژوهشی نشان دادند که بین پرخاشگری و عوامل ادراکی ناشی از طراحی فضاهای عمومی در مناطق مسکونی ارتباط وجود دارد. کلارک^۶(۲۰۱۶) در مقاله‌ای نشان داد که شکست‌ها و عقده‌های روانی پنهان، امیال سرکوب شده، احساس درماندگی، سرخوردگی و ناتوانی در به دست آوردن حقوق فردی نیز از دیگر موجبات بروز پرخاشگری است. احمدی^۷(۱۴۰۰) پرخاشگری را نتیجه اقدامات و رفتاری می‌داند که از سوی مدیران اعمال می‌شود. نیازی^۸(۱۳۹۹) در پژوهشی نشان داد ارتباط با افراد بزه‌کار، تعلق به خانواده، مدرسه، محرومیت نسبی، انزوای اجتماعی و بی‌هنجاری. مطلق^۹(۱۳۹۸) توسعه شتاب زده شهرو درونی نشدن فرهنگ شهرنشینی در بین جوامع مختلف را از علل مهم پرخاشگری دانست. فرهنگمند^{۱۰}(۱۳۹۵) پرخاشگری را یک مسئله صرفاً اجتماعی می‌دانست. نصیری^{۱۱}(۱۳۹۸) در پژوهشی نشان داد بین پرخاشگری شهری و کیفیت کالبدی شهری رابطه معکوس وجود دارد. کیایی^{۱۲}(۱۳۹۷) در مقاله‌ای نشان داد به دلیل وجود برخی از کاربری‌ها در برخی از مناطق و شهرک‌ها نظیر فضای سبز و پارک‌ها و... آمار رفتارهای پرخاشگری بیشتر از سایر مناطق می‌باشد. بیگلو^{۱۳}(۱۳۹۶) در پژوهشی نشان داد که بین عوامل روان‌شناختی و فردی، طراحی شهری و کیفیت محیطی بر بروز پرخاشگری رابطه معنی‌داری وجود دارد. بندرآباد^{۱۴}(۱۳۹۶) نشان داد ضعف نظارت عمومی، فقدان نورپردازی و وجود علائم و نشانه‌های تخریب از جمله عوامل مؤثر بر تخریب گرایی و کاهش میزان امنیت و کیفیت فضاهای شهری هستند. قنبری^{۱۵}(۱۳۹۵) نشان داد که عوامل فردی و روانی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و در نهایت شرایط و وضعیت مکانی در پرخاشگری مبلمان شهری تأثیر دارند.

با نگاهی دقیق به آمار و ارقام خسارت‌های وارده بر اثر پرخاشگری به خوبی متوجه می‌شویم که پرخاشگری هر ساله سرمایه‌های ملی و عمومی را چگونه تخریب می‌کند (میر فردی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۸۶) این امر به ویژه در جوامعی که نظام ثبت اطلاعات دقیق و منظمی دارند، مشهود است. خسارت‌های ناشی از پرخاشگری هزینه‌های هنگفتی را بر دوش جامعه می‌گذارد. به واقع می‌توان گفت هر ساله نزدیک به چندین میلیون دلار صرف تعمیر و جایگزینی اشیایی می‌گردد که افراد با اقدامات پرخاشگری شان به آن‌ها آسیب زده‌اند. در هلند رقم خسارات وارده به اموال عمومی که ناشی از اقدامات پرخاشگری است سالانه بیش از ۵۰۰ میلیون کرون است، در پاریس این رقم به ۲۰۰ میلیون فرانک می‌رسد و در آلمان این رقم به بیش از ۴۳ میلیون فرانک هم رسیده است (فتحی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۳) آمار مربوط به اشیاء تخریب شده در حوزه‌های مختلف به خوبی نشان دهنده گستره و تنوع آسیب‌هایی است که در حوزه خدمات، محیط زیست، آموزش، بهداشت و تفریحات وجود دارد و هرروزه در این جوامع جاری است (همان، ۱۳۹۱: ۵۱) در ایران آمار محدودی در زمینه پرخاشگری وجود دارد. تنها می‌توان گفت خسارت‌های ناشی از شعارنویسی و خط خطی کردن دیوارها در سال ۸۷ حدود ۲ میلیارد تومان هزینه برداشته است (میرفردی، ۱۳۹۱: ۱۸۷). از این رو پرخاشگری به مثابه یک معضل یا مسئله اجتماعی در بسیاری از شهرها مطرح شده است (کریمی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸۹) و توجه پژوهشگران و برنامه ریزان را به خود معطوف داشته است. در واقع اگر مسئولان و برنامه ریزان

¹ Garth

² kamp

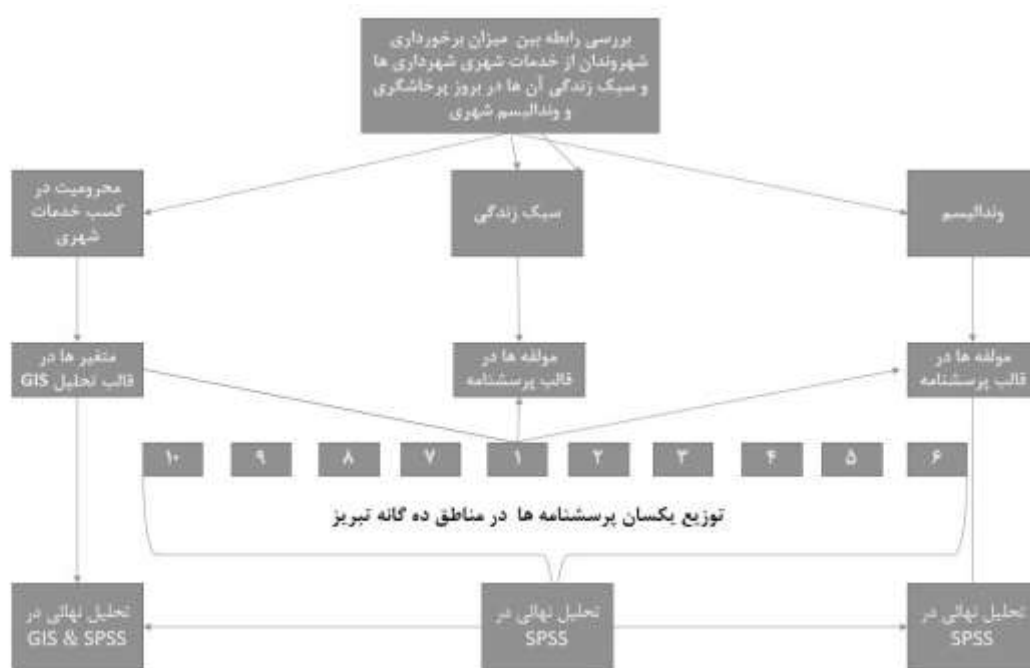
³ Veldboer

⁴ Marsman

⁵ Hamid

⁶ Clark

شهری نسبت به تحقیقات توجهی نشان ندهند با جمعیت عظیمی از جوانان وندال در جامعه روبه رو می‌شویم که نه تنها خود دچار مشکلات و آسیب‌های روحی هستند، بلکه جامعه را نیز به سمت کجروی سوق می‌دهند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵). به طور کلی در مطالعات داخلی و خارجی صورت گرفته که در دو سطح خرد و کلان با تکیه بر عوامل درون فردی و محیط خارجی از پرخاشگری در شهرهای ایران نشان دهنده ضعف برنامه ریزی در تمامی بخش های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، زندگی شخصی افراد، و کیفیت طراحی، عدم کیفیت در فضای شهری و خدمات و... عدم توجه به زیست پذیری شهر ها و انسان محور نبودن و ناپایداری و عدم تعاملات اجتماعی در فضاهای عمومی شهرهای ایران و معضلات و مشکلات حاشیه نشینی است. از بعد اجتماعی و روان شناختی معضلاتی مثل: پر خاشگری، تعامل با بزهکاران، احساس محرومیت، مشکلات خانواده، کمبود محبت، احساس عدم تعلق و حس انتقام جویی و... از بعد کیفیت محیطی: عدم توجه به برنامه ریزی مراکز شهری و پایداری سازی آن، نبود برنامه ریزی مناسب برای تعامل محور نمودن فضاهای عمومی، عدم عدالت در توزیع امکانات شهری، فرسودگی ناوگان خدمات شهری، نبود فضاهای پیاده مدار در شهرها در جهت کنترل و نظارت اجتماعی و به طور کلی عدم توجه به طراحی شهری مناسب و شهروندگرا از مهم ترین علل گرایش به پرخاشگری شهری در پژوهش هاست. بر این اساس پژوهش حاضر با پژوهش های پیشین تفاوت جدی دارد چراکه بر آن است مهم ترین عوامل مؤثر در بروز پرخاشگری را شناسایی کرده و بانگاهی سیستماتیک همه ی این عوامل را در مناطق مختلف تبریز با نظر سنجی از خود شهروندان در گروه های سنی و جنسی مختلف مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد تا علل اصلی بروز این رفتار های پرخاشگرانه رادر تبریز شناسایی کند و به این پرسش پاسخ دهد که آیا فرد بدون اثرپذیری از عوامل بیرونی دست به بروز چنین پرخاشگری هایی می زند یا خیر عوامل درونی است که تاثیر گذار می باشد و یا اینکه هردو به یک میزان در بروز این رفتار ها اثرگذارند

جدول (۱) مدل مفهومی پژوهش

بیان مساله و اهمیت تحقیق

انسان امروزی گسترده ترین تغییرات و دستکاری ها را در چهره ی طبیعی زمین ایجاد می کندو شرایط زندگی ساکنان شهری را در معرض تهدید و نابودی قرار می دهد (محمودزاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۶۸) در این میان پرخاشگری یکی از پیچیده ترین نمود های رفتار انسانی است که از گذشته تا به امروز گریبانگیر جوامع بشری بوده است (نبوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۹)

پرخاشگری امروزه خصوصاً برای کسانی که در شهرهای بزرگ و پرجمعیت زندگی می‌کنند پدیده‌ای مشهود است (علی‌وردی نیا و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۴). از سوی دیگر بیشتر مفاهیمی که برای زیست بهتر در شهرها وجود دارد ارتباط معنا داری با این معضل دارند مثلاً در بیشتر شهرهای جهان قابلیت زندگی شهری را با عناوینی چون استاندارد سلامت، امنیت، آسایش راحتی و شادی که توسط فرد یا گروه تجربه می‌شود، تعریف می‌کنند (AluriT2017:5) در واقع قابلیت زندگی شهری به طور عمده بر پایه‌ی پایداری، از جمله بهداشت، دسترسی به خدمات، امار پایین جرم و جنایت، کاهش پرخاشگری و کیفیت مسکن طراحی اصولی و سبک زندگی بهتر، مورد توجه و ارزیابی قرار می‌گیرد (AluriT2017:5) در این میان تداوم رشد شهرنشینی که توجهی از سوی مدیران و شهروندان برای دستیابی به قابلیت زیست بهتر وجود نداشته باشد با مشکلات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی بحران آفرین رو به رو خواهد شد که به تبع آن زیست پذیری در کلانشهرها را به شدت کاهش می‌دهد (Pacione, 2003:30) شهر تبریز هم از این قاعده مستثنی نیست چراکه نبود یک برنامه ریزی درست و منطقی، این شهر و هر شهر دیگری را در هر جای جهان که باشد در آینده نه چندان دور به شهری تبدیل خواهد کرد که زیستن در آن مشکل خواهد شد. (Onnom, 2018:8) ناگفته نماند که پژوهش‌های پیشین هم مهر تاییدی است بر مطالب پیش گفته چراکه شهر تبریز در این مطالعات نشان داده است که بر اساس استاندارد ها سطح زیست پذیری پایینی داشته است (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳). بنابراین ضرورت و اهمیت بحث زیست پذیری در کلانشهر تبریز فزونی می‌یابد. این پدیده نوعی تخریب اموال است اما تملک آن نیست و نمودی از رفتار پرخاشگرانه به شمار می‌آید (کریمی، ۱۳۹۱: ۲۰۸) با توجه به مطالب پیش گفته شهر تبریز نیز به عنوان یکی از شهرهای بزرگ جهان سومی از این قاعده مستثنی نیست. اهمیت بررسی پرخاشگری برای این شهر (تبریز) از این جهت می‌باشد که مطالعات و امارهای قبلی نشان می‌دهد دلایلی وجود دارند که مستقیم و غیر مستقیم با این معضل در ارتباط می‌باشند و روزه روزیسترو بیشتر می‌شوند و سیمای شهروآرامش روحی شهروندان عادی را بهم می‌زند از سوی دیگر هم اقداماتی موثر از سوی مدیران شهری برای کاهش این رفتارها دیده نمی‌شود و یا با نگاه خوشبینانه می‌توان گفت درک درستی از این پدیده‌ها و معضلات ندارند و هراسیست گذاری که در این راستا انجام می‌دهند نتیجه قابل قبولی در کاهش بروز این رفتارها بدست نمی‌آید گواه این ماجرا را میتوان در دیوارنوشته‌های سطح شهر، پنجره‌های شکسته شده در معابر، تلفن‌های همگانی تخریب شده، تخریب صندلی‌های اتوبوس‌ها، پارک‌ها، اماکن عمومی، پرخاشگری بیش از حد شهروندان، ناسازگاری و بی‌قراری جوانان، افزایش باند‌های خرابکاری در شهر و عضویت خود خواسته یا ناخواسته مردم در آنها، نقض قانون، سبک زندگی مخاطره آمیز، واکنش خصمانه و کینه توزانه علیه فشارها، عدم پذیرش فرهنگ جامعه، آمار و ارقام دستگیرشدگان جرایم مختلف، حس بالای طردشدگی بین گروه‌های سنی و جنسی مختلف، ناامیدی، تضاد طبقاتی و عدم توزیع عادلانه خدمات و.... مشاهده کرد. از طرف دیگر ایران در شرایط خاصی قرار دارد چرا که بیش از نیمی از جمعیت آن را جوانان تشکیل می‌دهند، این کشور از جمله کشورهایی است که در معرض آسیب‌های اجتماعی زودرس، از جمله پدیده پرخاشگری است که بیشتر وندالها نیز جوانان هستند (نبوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۹) شهر تبریز هم به عنوان یکی از شهرهای بزرگ این کشور دارای چنین خصوصیتی است و نیازمند توجه ویژه نسبت به این معضل تا به موقع در مکان و زمان مناسب پاسخی مناسب بدان داده شود در غیر اینصورت با ادامه روند بی‌توجهی مسئولین و خانواده‌ها نسبت به این گونه رفتارهای پرخاشگرانه شاهد اتفاقاتی مشابه آنچه در برخی از کشورها شاهد آن بوده‌اند ما نیز خواهیم بود: از بین رفتن سرمایه‌های اجتماعی کشور، تخریب‌های بالا و هزینیهایی که بر دوش بیت‌المال گذاشته خواهد شد، خانواده‌های از هم پاشیده شده، امار بالای حس بی‌تفاوتی نسبت به محیط زندگی، تضادهای فرهنگی و چندگانگی ارزش‌های بین نسلی، امار بالای جرم و جنایت

...

¹ Alurit

² Pacione

³ Onnom

مبانی نظری

از نظر لغوی پرخاشگری به معنای تخریب اماکن و وسایل امکانات شهری می‌باشد (لانگمن^۱؛ ۲۰۰۳) پرخاشگری به معنای تخریب کنترل نشده‌ی اشیاء و آثار فرهنگی با ارزش یا اموال عمومی است که یک ناهنجاری اجتماعی به حساب می‌آید و دلایل متعددی برای آن عنوان می‌کنند. پرخاشگری را در زمره‌ی انحرافات و بزهکاری جوامع جدید دسته‌بندی می‌کنند و آن را عکس العملی خصمانه و واکنشی کینه‌توزانه نسبت به برخی فشارها، تحمیلات، نامالایمات، اجحاف‌ها و شکست‌ها تحلیل می‌کنند. یکی از ناهنجاری‌ها گرایش جوانان به تخریب است که در نوع خود می‌تواند شامل تخریب اموال عمومی، فضای سبز، جاده‌ها، دیوارها و ... می‌باشد. کسی را که دست به چنین کارهایی می‌زند در اصطلاح وندال می‌گویند و گرایش به اینگونه تخریب‌ها پرخاشگری است (علوی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۴)

میر و کلینارد، پرخاشگری را این گونه تعریف می‌کنند: تخریب ارادی اموال و متعلقات عمومی به صورتی مداوم و مکرر، مدارس هدف نخستین وندال‌ها هستند آن‌ها شیشه کلاس‌ها را می‌شکنند، اشیاء منقول و وسایل آموزشی مدرسه را تخریب می‌کنند. صفحاتی از کتاب‌های مدرسه را می‌کنند و علاوه بر مدارس تمامی متعلقات و وسایل عمومی نظیر پارک‌ها، علائم ترافیکی، سینماها و ... نیز به وفور و کرار در معرض تخریب و آماج یورش وندال‌ها هستند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۲۲). پرخاشگری به مفهوم داشتن نوعی روحیه بیمارگونه به کار رفته و مبین نوعی تخریب آگاهانه، ارادی و خودخواسته‌ی اموال تاسیسات و متعلقات عمومی است (قاسمی، ۱۳۸۸: ۲۲)

پدیده پرخاشگری و تخریب اموال امروزه از چند منظر قابل بررسی و تامل است. روانشناسان به علل روانی و درمانی آن از منظر روانشناسی پرداخته‌اند. جامعه‌شناسان این پدیده را نوعی ناهنجاری اجتماعی تعریف می‌کنند. متخصصان اقتصادی درصدد برآورد هزینه‌هایی هستند که پدیده‌ی تخریب اموال عمومی بر جامعه وارد می‌کند و بالاخره مهندسان شهری درصدد ساختن وسایلی هستند که کمتر دچار تعرض و تخریب قرار گیرد (ساوه، ۱۳۹۰: ۱۳).

تبیین‌های روان‌شناختی

این تبیین‌ها بر تفاوت‌های شخصی افراد در شیوه‌ی تفکر و احساس درباره‌ی رفتار خویش تاکید دارد؛ تفاوت‌هایی که به شکل تفاوت‌های ظریف و جزئی در رفتار برخی افراد متعارف یا حتی در قالب اختلالات وخیم شخصیتی ظاهر می‌شود و برخی افراد را به سبب عللی مانند افزایش خشم و عصبانیت، کمی وابستگی و تعلق خاطر به دیگران یا دامن زده شده به تمایل خطر کردن و لذت جویی با شدت بیشتری مستعد ارتکاب رفتارهای کج روانه (ناهنجارانه) می‌سازد (رفیع پور؛ ۱۳۷۸: ۲۰) در الگوهای روان کاوی متعلق به این دیدگاه، کج روی ناشی از پدید آمدن عللی که نقص و نارسایی در کارکرد من یا فرا من را منجر می‌گردد، سه تصویر را ارائه می‌کند؛ در تصویر اول، قدرتمند بودن نیازمندی‌ها و تمایلات غریزی و تعدیل شده‌ی نهاد، در کنار ضعف من و همچنین استقلال نداشتن و رشد نیافتن فرامن که موجب غلبه‌ی اصل لذت بر اصل واقعیت در برخی افراد می‌شود و نقش سرزنشگری فرامن را از بین می‌رود (مظفری به نقل از رایت من؛ ۱۳۷۷: ۲۲) در تصویر دوم فرا من قدرت می‌یابد و نهاد همچنان قدرتمند و تعدیل نشده است من بین فرامین و تحکیم‌های دو نیروی متضاد و قوی قرار می‌گیرد. در این حالت فرد روان نژند می‌شود و به جای مبارزه با جامعه با خود ستیز دارد (کی‌نیا؛ ۱۳۷۰: ۶۲۱) در تصویر سوم، آنگاه که فرایند جامعه‌پذیری به شکلی

¹ Longman

² Rightman

معمولی و طبیعی تحقق نیافته باشد، فرامن به شکلی ناقص و بدون برخورداری از استانداردها و ضوابط اخلاقی شکل می‌گیرد. حاصل آن ضعف پایداری به این ضوابط است و اگر فرامن اصلاً توسعه نیابد، حاصل آن پدید آمدن یک شخصیت روان گسیخته یا شخصیتی کاملاً فاقد اخلاق است (صدیق: ۱۳۷۴: ۹۰).

تبیین‌های روان‌شناختی اجتماعی

تبیین‌های روان‌شناختی اجتماعی کج روی، پلی است بر شکاف موجود میان محیط گرایی گسترده در تبیین‌های جامعه شناختی و زیستی؛ تبیین‌هایی که در آن، کانون اصلی تحلیل عمدتاً متوجه موقعیتی است که کج روی رخ می‌دهد و فرض نیز بر آن است که کج روی پدیده‌ای است که در خلال کنش متقابل اجتماعی، فراگرفته می‌شوند؛ این فراگیری نیز ناشی از فرایندهایی مانند یادگیری شرطی، تقویت، مشاهده و الگوسازی و همچنین برچسب اجتماعی است. در هر حال، گاه به منظور توجه دادن به نقش محوری فرایندهای مزبور در این تبیین‌ها، آن‌ها را نظریه‌های فرایند اجتماعی می‌نامند (مظفری: ۱۳۹۴: ۲۳).

تبیین‌های جامعه شناختی

نظریه و رویکردهای جامعه شناختی در تحلیل ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی از تنوع بسیاری برخوردارند. این تنوع را می‌توان در سه سطح کلان، میانه و خرد توضیح داد. پیدایش ناهنجاری‌های اخلاقی و اجتماعی می‌تواند ریشه در تغییرات عمومی نظام اجتماعی و فرهنگی داشته باشد؛ نظیر میزان توسعه‌ی اجتماعی، فرهنگی، بی‌سازمانی اجتماعی، نظام نهادین و ... یا به عوامل سطح میانه مربوط باشد؛ مثل تأثیر نظام خانواده، نظام ارتباطات، مناسبات شهروندی، مناسبات دینی، نظام آموزشی و تربیتی و در آخر می‌تواند به عوامل سطح خرد مربوط باشد از جمله شرایط سنی، جنسی، نوبت ولادت، وضع مناسبات فرد با اعضای خانواده تبیین‌های جامعه شناختی تأکید خود را بر نقش مهم و اساسی محیط اجتماعی قرار داده و شکل‌گیری رفتارهای کج روانه را عمدتاً به امور زیر نسبت می‌دهند:

۱. ساخت اجتماعی و همه جانبه‌ای که افراد جامعه را احاطه کرده است

۲. شرایط و موقعیت‌های اجتماعی که فرد در آن‌ها قرار می‌گیرد

۳. گروه‌هایی که فرد به آن‌ها تعلق دارد

تبیین جامعه شناختی کج روی، این پدیده را محصول نیروهای اجتماعی یا فرهنگی‌ای می‌داند که خارج از هر فرد خاص قرار دارد و پیش از انجام هر کنش کج روانه وجود دارد. نیروهایی که از طبقه‌ی اجتماعی و ساختار سیاسی، محیطی و امثال آن نشئت گرفته است و بر گروه‌های وسیعی از افراد گسترده‌ی قابل توجهی از واحدهای اجتماعی تأثیر می‌گذارد. سطح تحلیل در این تبیین‌ها، نهادها، گروه‌ها و مناسبات کلی اجتماعی است. این تبیین‌ها در زمره‌ی دیدگاه‌های کلان بوده و در صدد پاسخ‌گویی به سوال زیر هستند. چه چیزی در محیط‌های اجتماعی وجود دارد که مردم را کج رو و بزهکار می‌سازد؟ و به تعبیر دیگر: چرا در میان برخی گروه‌ها یا در بعضی نواحی جامعه میزان وقوع رفتار کج روانه بیش از دیگر گروه‌ها یا نواحی است؟ (روشنفکر به نقل از هلاکویی: ۱۳۵۶: ۲۳)

تبیین‌های ساختاری کارکردی

کج روی را در راستای برهم خوردن نظم اجتماعی موجود و به عنوان خطری برای ثبات نظام اجتماعی مورد توجه قرار می‌دهند. مفهوم اساسی در این نوع تبیین‌های کج روی نیز آن است که ساختار کلی جامعه سبب می‌شود که گروه‌های خاصی از افراد، خود را با نابرابری‌های بنیادین در انواعی خاص از فرصت‌های دستیابی به اهداف مواجه ببینند. این در حالی است که جامعه خود آن اهداف را ارزشمند شمرده و ترویج‌کننده‌ی آن‌ها بوده و هست (روشنفکر به نقل از رایب من: ۱۳۹۴: ۲۴).

روش

تحقیق حاضر از نوع روش‌های پیمایشی است که به صورت مقطعی اجرا شده است. جامعه آماری شامل کل جمعیت مناطق ده‌گانه شهر تبریز می‌باشد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت مناطق ده‌گانه شهر تبریز برابر ۱۵۸۴۸۵۵ نفر بود. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. فرمول اصلی محاسبه حجم نمونه کوکران نیز به صورت زیر است:

$$n = \frac{\frac{Z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{Z^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

با در نظر گرفتن سطح اطمینان ۹۵٪ حجم نمونه بدست آمده برابر با ۳۸۴ عدد برآورد شد که بادر نظر گیری خطای ۵ درصد، تعداد ۴۰۰ عدد پرسشنامه برای توزیع میان مصاحبه شوندگان انتخاب گردید.

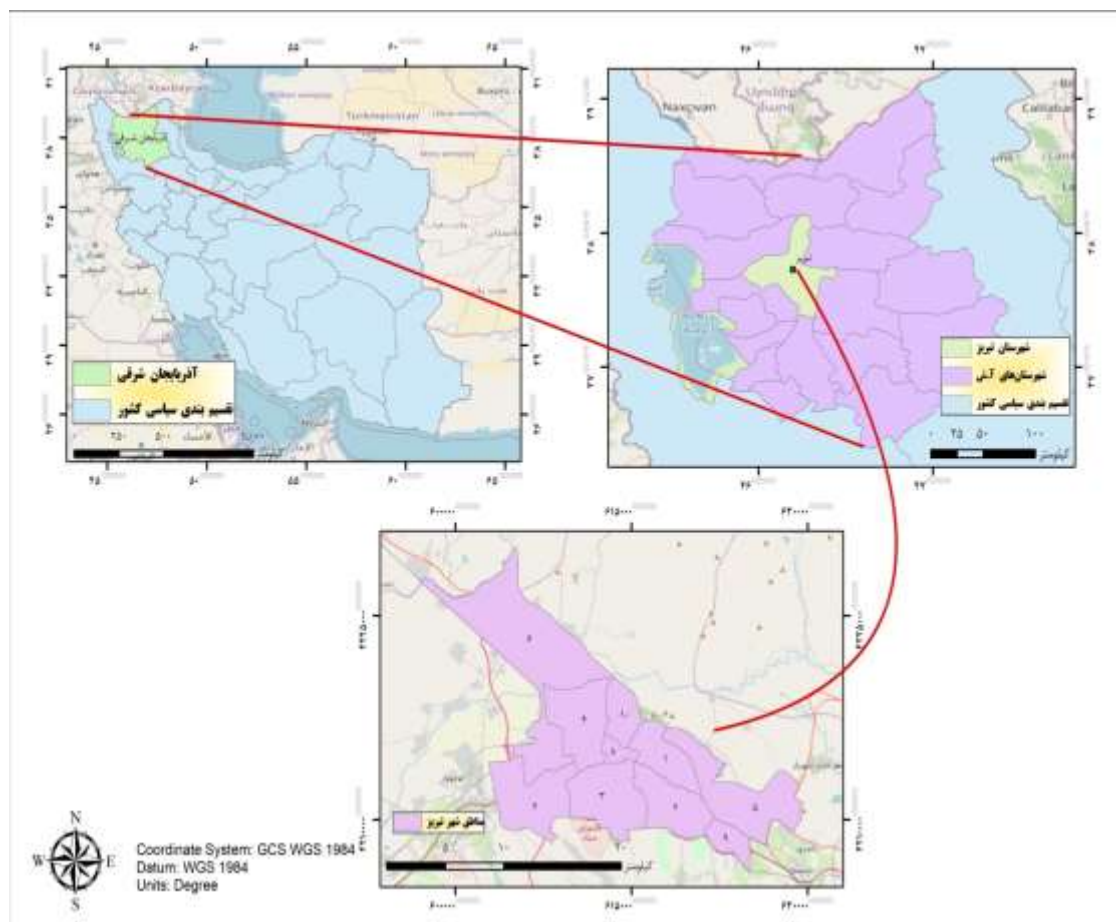
نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای انجام شد. در توزیع پرسشنامه‌ها سعی بر این شد برای مناطق ده‌گانه هرکدام ۴۰ پرسشنامه دریافت کنند که در نهایت برای ده منطقه جمعا چهارصد پرسشنامه توزیع شد.

برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته بر مبنای طیف لیکرت ۵ درجه‌ای استفاده شد. برای اندازه‌گیری روایی پرسشنامه از روش اعتبار محتوایی استفاده شد؛ یعنی در مواقع طراحی و تدوین پرسشنامه سعی شده که سوال‌های تشکیل دهنده آن معرف ویژگی‌های پژوهش و در جهت رسیدن به اهداف پژوهش باشد در این رابطه با استاد راهنما اساتید دیگر و کارشناسان مشورت شد و با برطرف کردن اشکالات آن روایی پرسشنامه تایید گردید. پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ تایید گردید (ضریب آلفای کرونباخ بزرگتر از ۰/۷ به دست آمد).

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه همزمان استفاده شد. محاسبات در نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ انجام شد.

محدوده مورد مطالعه

بر اساس طرح جامع شهر و به منظور ارائه خدمات مناسب به شهروندان و با توجه به بافت قدیمی گسترش و توسعه شهر و عدم تمرکزگرایی، شهر تبریز به ۱۰ منطقه شهرداری تقسیم شده است. لذا بر این اساس با توجه به عنوان پژوهش و جامعه آماری مورد نیاز، محقق به شناخت ابعاد گوناگون مناطق ده‌گانه تبریز پرداخت که به شرح زیر می‌باشد:

شکل ۱- موقعیت مناطق ده‌گانه شهر تبریز

شهر تبریز با وسعتی حدود ۲۵۰۵۶ هکتار در ۳۸ درجه و ۱ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۸ دقیقه عرض شمالی و ۴۶ درجه و ۵ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۲۲ دقیقه طول شرقی واقع شده است. متوسط ارتفاع شهر حدود ۱۴۶۰ متر از سطح دریاهای آزاد برآورد گردیده است (طرح توسعه و عمران شهر تبریز، جلد ۴)

شهر تبریز در گوشه شمال غربی کشور و در امتداد محور بین المللی تهران بازرگان که ایران را به اروپا متصل می‌سازد، قرار گرفته است. به لحاظ ویژگی‌های جغرافیایی و طبیعی، موقعیت استقرار شهر تبریز و هسته اولیه شکل‌گیری شهر حاکی از مناسب‌ترین و مساعدترین عوامل جغرافیایی بوده که به دلیل همین مواهب و مساعدت‌های جغرافیایی در روند تاریخ توسعه فیزیکی به یکی از بزرگ‌ترین شهرهای کشور تبدیل شده است (اصغری زمانی، ۱۳۸۶، ۳۳) موقع جغرافیایی، استقرار شهر در محل مقاطع دره‌ها و شیب‌های ملایم به همراه عوامل اقتصادی و انسانی و به ویژه مرزهای سیاسی و فرهنگی، طرق ارتباطی داخلی و راه‌های ترانزیتی تبریز به کشورهای همجوار (شوروی سابق، ترکیه و عراق) باعث ایجاد یک موقعیت ممتاز و استراتژیک برای این شهر شده است (اصغری زمانی، ۱۳۷۹، ۱۴۶) شهر تبریز به جز در قسمت غربی کلا در میان ارتفاعات محصور شده و به صورت کاسه‌ای مثلث گونه در امتداد شرقی و غربی شکل گرفته است؛ در ضلع شمالی کوه‌های میشو، مورو، عون بن علی و قره داغ، در ضلع شرقی ارتفاعات نرمیق و بزقوش و در ضلع جنوبی دامنه‌های سهند با شیب تند و در نهایت در سمت غرب، اراضی پست حاشیه‌ای دریاچه ارومیه. به این ترتیب شهر در تارک منطقه‌ای وسیع و در بستر ملایم دره تلخه رود از تمامی جهات به جز در غرب، به شیب‌های تند کوه‌های پیرامون محدود می‌گردد. جریان اصلی منطقه تبریز آبی چای است که تحت تأثیر شیب عمومی دشت تبریز از شرق به غرب در جریان دارد و تمامی روان آبهای سطحی را جذب و به حوضه آبریز دریاچه ارومیه منتقل می‌سازد.

وضع توپوگرافی بستر طبیعی موجب گردیده تا شهر علاوه بر تبعیت از خصوصیات اقلیمی تا حدودی تابع کیفیت خاص وضعیت طبیعی بستر شهر نیز باشد (محمدزاده، ۱۳۸۹، ۱۹۳).

یافته‌ها

از کل نمونه مورد بررسی، ۵/۵ درصد زیر ۱۸ سال، ۱۰/۸ درصد ۱۸ تا ۲۴ سال، ۲۷/۵ درصد ۲۵ تا ۳۴ سال، ۳۱/۵ درصد ۳۵ تا ۴۴ سال، ۱۷ درصد ۴۵ تا ۵۴ سال و ۷/۸ درصد ۵۵ سال و بالاتر سن داشتند. ۶۷/۳ درصد مرد و ۳۲/۸ درصد زن بودند. وضعیت تاهل ۳۲/۳ درصد مجرد، ۶۵/۵ درصد متاهل و ۲/۳ درصد متارکه بود. ۹/۳ درصد کمتر از ۵ سال، ۱۳/۵ درصد ۵ تا ۱۰ سال، ۱۸/۳ درصد ۱۱ تا ۱۵ سال و ۵۹ درصد ۱۶ تا ۲۰ سال سابقه اقامت در شهر داشتند. سطح تحصیلات ۰/۵ درصد بیسواد، ۵/۵ درصد زیردیپلم، ۱۰/۸ درصد دیپلم، ۲۰ درصد فوق دیپلم، ۴۴/۸ درصد لیسانس و ۱۸/۵ درصد فوق لیسانس و بالاتر بود.

برای متغیرهای رفتارهای وندالیستی، روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری، شاخص‌های توصیفی محاسبه شده و نتایج در جدول شماره ۱ آورده شده است. نمرات در بازه ۱ تا ۵ قابل تغییر هستند. میانگین رفتارهای وندالیستی برابر ۳/۳۷، میانگین روان‌شناختی فردی ۳/۴۱، کیفیت محیطی ۳/۲۷ و طراحی محیط شهری ۳/۵۷ بود.

جدول ۱- جدول شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مینیم	ماکزیم
رفتارهای وندالیستی	۴۰۰	۳/۳۷	۰/۴۷	۰/۳۷	۰/۴۷	۲/۲۰	۴/۷۹
روان‌شناختی فردی	۴۰۰	۳/۴۱	۰/۶۴	-۰/۱۲	-۰/۳۷	۱/۷۱	۵/۰۰
کیفیت محیطی	۴۰۰	۳/۲۷	۰/۶۲	۰/۲۴	-۰/۳۱	۱/۷۱	۴/۷۹
طراحی محیط شهری	۴۰۰	۳/۵۷	۰/۶۰	-۰/۱۵	-۰/۱۱	۱/۹۲	۵/۰۰

برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. با توجه به سطوح معنی‌داری به دست آمده در جدول ۲ نتیجه گرفته می‌شود که تمام متغیرها دارای توزیع نرمال می‌باشند (سطح معنی‌داری بزرگتر از ۰/۰۵).

جدول ۲- نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

متغیرها	تعداد	آماره Z کولموگروف-اسمیرنوف	سطح معنی‌داری
رفتارهای وندالیستی	۴۰۰	۱/۰۸	۰/۱۹۴
روان‌شناختی فردی	۴۰۰	۰/۹۲۵	۰/۳۵۹
کیفیت محیطی	۴۰۰	۱/۲۲۷	۰/۰۹۹
طراحی محیط شهری	۴۰۰	۱/۱۱۸	۰/۱۶۴

برای بررسی رابطه بین روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری با رفتارهای وندالیستی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول ۳ ارائه شده است. بر اساس جدول ملاحظه می‌شود که بین روان‌شناختی فردی ($p = ۰/۰۰۱$ و $r = ۰/۶۴$)، کیفیت محیطی ($p = ۰/۰۰۱$ و $r = ۰/۵۳$) و طراحی محیط شهری ($p = ۰/۰۰۱$ و $r = ۰/۴۱$) با رفتارهای وندالیستی رابطه مثبت معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۳- آزمون همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری با رفتارهای وندالیستی

رفتارهای وندالیستی			
تعداد	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	
۴۰۰	۰/۶۴۴	۰/۰۰۱	روان‌شناختی فردی
۴۰۰	۰/۵۲۸	۰/۰۰۱	کیفیت محیطی
۴۰۰	۰/۴۰۸	۰/۰۰۱	طراحی محیط شهری

جهت بررسی تأثیر روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری بر رفتارهای وندالیستی از رگرسیون خطی چندگانه همزمان استفاده شد. ضریب همبستگی چندگانه برابر ۰/۷۴ و ضریب تعیین برابر ۰/۵۵ است. در این مدل، ۵۵ درصد از واریانس رفتارهای وندالیستی توسط متغیرهای روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری تبیین می‌شود.

یکی از مفروضه‌های رگرسیون این است که متغیر ملاک دارای خود همبستگی نبوده و خطاها مستقل از هم باشند. این شرط با آزمون دوربین-واتسن مورد آزمون قرار می‌گیرد. مقدار دوربین-واتسن برابر ۱/۷۴ است. چون این مقدار بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد نتیجه گرفته می‌شود که متغیر ملاک دارای خود همبستگی نبوده و خطاها مستقل از هم می‌باشند. سطح معنی‌داری آزمون F برابر ۰/۰۰۱ است. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری آزمون F کمتر از ۰/۰۵ است نشان می‌دهد که بین متغیر ملاک و متغیرهای پیش‌بین رابطه خطی معنی‌داری وجود دارد. جدول (۴)

جدول ۴- جدول همبستگی، آزمون دوربین-واتسن و معنی‌داری خطی برای تأثیر روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط

شهری بر رفتارهای وندالیستی

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	خطای معیار برآورد	دوربین-واتسن	مقدار F	سطح معنی‌داری
۰/۷۴۲	۰/۵۵۱	۰/۳۱۵	۱/۷۳۶	۱۶۱/۸۸	۰/۰۰۱

برای بررسی شرط عدم وجود همخطی بین متغیرهای مستقل از شاخص تولرانس و VIF استفاده شد. با توجه به اینکه شاخص تولرانس و VIF نزدیک به یک هستند نتیجه گرفته می‌شود متغیرهای مستقل فاقد همخطی هستند. نتایج مدل رگرسیونی در جدول (۵) ارائه شده است. با توجه به جدول نتیجه گرفته می‌شود که روان‌شناختی فردی ($p = ۰/۰۰۱$ و $\beta = ۰/۴۸۸$)، کیفیت محیطی ($p = ۰/۰۰۱$ و $\beta = ۰/۲۳۵$) و طراحی محیط شهری ($p = ۰/۰۰۱$ و $\beta = ۰/۲۷۵$) بر رفتارهای وندالیستی تأثیر مثبت معنی‌داری دارند. روان‌شناختی فردی با ضریب استاندارد شده (بتا) ۰/۴۹ بیشترین تأثیر را بر رفتارهای وندالیستی دارد. پس از آن به ترتیب طراحی محیط شهری با بتای ۰/۲۸ و کیفیت محیطی با بتای ۰/۲۴ قرار دارند.

جدول ۵- جدول ضرایب رگرسیون برای تأثیر روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری بر رفتارهای وندالیستی

	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	مقدار t	سطح معنی‌داری	تولرانس	VIF
	B	خطای معیار					
مقدار ثابت	۰/۸۱۹	۰/۱۲۳		۶/۶۸۴	۰/۰۰۱		
روان‌شناختی فردی	۰/۳۵۵	۰/۰۲۸	۰/۴۸۸	۱۲/۷۳۷	۰/۰۰۱	۰/۷۷۲	۱/۲۹۵
کیفیت محیطی	۰/۱۷۷	۰/۰۲۹	۰/۲۳۵	۶/۰۴۷	۰/۰۰۱	۰/۷۵۳	۱/۳۲۹
طراحی محیط شهری	۰/۲۱۴	۰/۰۲۷	۰/۲۷۵	۷/۹۴۹	۰/۰۰۱	۰/۹۴۵	۱/۰۵۸

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه ما در دوران وقفه‌ای به سر می‌بریم که اکثر انسانها در محیط‌های شهری هیچ نام و هویتی ندارند و تنها نام قابل استفاده برای آن‌ها پردشدگان است. نامی برای کسانی که نامی ندارند. انگار اکثر افراد نوع بشر هیچ شمرده می‌شوند، نه زبانی برای گفتگو با آن‌ها وجود دارد و نه پاسخی که به نیاز هایشان داده شود. نادیده گرفتن و نادیده گرفته شدن شهر، شهروند، تعریفی دقیق از فضای شهری جهان مدرن ما است با این روند حاکم به جرات می‌توان به این موضوع اشاره کرد که آنچه ما اکنون از آن به عنوان عصر شهری نام می‌بریم عرصه خشم شهری نیز است، نابرابری ها، کاهش کیفیت زندگی، کاهش زیست پذیری و سرزندگی، ناکامی ها، نارضایتی ها، عدم درک گروه‌ها و طبقات سنی جنسی مختلف جامعه، افزایش گروه‌های منزوی، بی هدف و ناامید از آینده و... همگی کواهی است بر این ادعا، فلذا موضوع پرخاشگری از مهم‌ترین مسائل و مشکلات شهرهای کنونی ماست که نیازمند توجه ویژه نخبگان می‌باشد بر این اساس این موضوع جهت مطالعه انتخاب شد. پژوهش حاضر در تلاش بود تا بتواند وندالیسم را بررسی کند تعاریف و فرضیات و مدل‌های ابزاری تحلیلی جدید و سوالات مهمی که در این موضوع مطرح بود را بررسی کند و برای محدوده مورد مطالعه که کل تبریز و کل گروه‌های سنی و جنسی اعم از متاهل و مجرد، کودک و بزرگسال را پوشش می‌داد بررسی کند تا بتواند پاسخی جامع و دقیق برای بروز این گونه از رفتارهای وندالیستی ارائه دهد. برای این منظور از منابع متعدد داخلی و خارجی بهره گرفته شد در بخش مطالعات منابع پیشین و ادبیات نظری تحقیق تفاوت چندانی بین منابع داخلی و خارجی دیده نشد و می‌توان گفت دلایل و اهداف و انگیزه‌های تقریباً مشابهی در وندال‌ها دید می‌شود. همچنین موضوع مورد نظر از ابعاد مختلفی تحت بررسی قرار گرفت چه به لحاظ قانونی چه به لحاظ اعتقادی مذهبی چه جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی و فلسفه و همچنین به طور تخصصی در حیطه برنامه‌ریزی شهری مورد بررسی قرار گرفت. با توزیع پرسشنامه نیز شهروندان همه مناطق در پژوهش دخالت داده شد همچنین با توجه به این که شهر نشینی و شهرگرایی ساکنین تفاوت‌های جدید در پرخاشگری نشان داده بود هردو گروه افراد روستایی و شهری نیز در این ازمون بکارگرفته شد و مدت اقامت آن‌ها در شهر نیز مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد بین روان‌شناختی فردی، کیفیت محیطی و طراحی محیط شهری با رفتارهای وندالیستی رابطه معنی داری وجود دارد. همچنین با مقایسه تطبیقی نتایج بدست آمده در این پژوهش با سایر پژوهش‌های مرتبط پژوهشگران دیگر، می‌توان اشتراکات فراوانی را مشاهده کرد، مثلاً فساد قابل توجهی که در یک فضای شهری دیده می‌شود، احتمال مشارکت افراد در امور مختلف را کاهش می‌دهد و آنها را نسبت به سایر شهروندان و مدیران شهری بدرفتار، دلسرد، بی اعتماد و بی تفاوت می‌کند. یامدیران ناتوان و ناکارآمد از هدف‌گذاری و ارائه خدمات اولویت دار به شهروندان باعث بروز رفتارها و اقدامات تخریب‌گرایانه در سطح خرد و کلان می‌شوند چراکه حس موقعیت برد - برد را از جامعه گرفته اند و به دوقطبی شدن جامعه دامن زده اند. عدم شفافیت در مواجهه با اتفاقات شهر و شهروندان، دشواری اثبات حقایق بعدی را به دنبال داشته است لذا این امر جدال امیز خواهد بود، یا مالیات‌ها و عوارضی که با عناوین مختلف از شهروندان گرفته می‌شود به آنان قدرت عمومی در برابر منافع و قدرت شخصی ندهد به شدت فسادزاست و قابل قبول نخواهد بود لذا در مدت زمان کوتاهی منجر به بروز رفتارهای وندالیستی خواهد شد. ناکارآمدی و ناتوانی دولت محلی و مرکزی در شناخت گروه‌های مختلف سنی و جنسی و تفاوت های نسلی شان، ایجاد اشتغال، مسکن ارزان قیمت عمومی، توزیع منابع و خدمات عمومی برابر و... کاهنده‌ی سرمایه‌های اجتماعی فضای ذهنی شهروندان خواهد بود که در طولانی مدت کاهش تعلقات ذهنی شهروندان را به دنبال خواهد داشت. اطلاع رسانی عمومی در راستای منافع شخصی یکی دیگر از اشتراکات این پژوهش هاست که منجر به عدم حفظ حریم شخصی و خصوصی افراد (انتشار سابقه کیفری افراد، ستاره دار شدن افراد در فعالیت هایشان، اطلاعات شخصی افراد و...) می‌شود، این موضوع نیز در بلند مدت خشونت و بروز رفتار وندالیستی را به همراه خواهد داشت. از سوی دیگر وقتی شهروندان با درصد پایین انتخاب ازاد و عادلانه در امور مختلف مواجه می‌شوند از اعتمادشان کاسته می‌شود و رشد فساد و بزهکاری و حس بروز دادن رفتارهای وندالیستی در آنها ارتقا می‌یابد ناگفته نماند درک افراد جامعه از فساد نیز بسیار متفاوت است که این نکته خود بر دوگانگی جامعه می‌افزاید. همچنین نتایج نشان داده محیطی که افراد در آن تربیت می‌شوند نیز در امر پرخاشگری مستقیماً دخیلند

به طوری که هرچه افراد خود را پایبند به همه اصول خرد محل زیستشان بدانند به همان میزان از اصول کلان جامعه خود غافل خواهند شد. سن و جنسیت نیز در پژوهش‌های پیشین تاثیر مثبتی بر بروز یا عدم بروز رفتارهای وندالیستی نشان داده اند چراک مبانی اخلاقی افراد و ابزارهای شناختی آنها را دچار تغییر و تحول می‌سازد. همچنین هرچه تعداد خدمات دولتی مورد درخواست شهروندان بیشتر شود احتمال پرداخت رشوه نیز افزایش می‌یابد و عدم پاسخگویی و گزینشی عمل کردن، روابط غیررسمی درون گروهی و رابطه بازی نیز مطرح می‌شود. سلامت پیکره سیاسی نیز در کاهش بروز رفتار وندالیستی موثر بوده است از این نظر نیز اشتراکاتی در بروز رفتار وندالیستی این وضعیت دیده شد. ساختار اقتصادی اگر طبقه متوسط را ضعیف تر بکند و تعارضات بیشتر بین شهرنشینی و شهرگرایی ساکنان باشد در آن جامعه بروز وندالیسم بیشتر دیده می‌شود. اگر جامعه‌ای توان شبکه سازی درست و اصولی را بین همه طبقات جامعه نتواند فراهم کند و حاشیه نشینان فراوانی نیز داشته باشد شاهد بروز رفتارهای وندالیستی خواهیم بود. همچنین می‌توان عواملی دیگری بر شمرد همچون پیشروی مردم عادی به سوی مالکان و قدرتمندان، از دست دادن مشروعیت حاکمیت، ناامیدی بیش از حد افراد جامعه، خودباختگی، طولانی تر شدن وابستگی نان خور به سرپرست خانوار، کاهش خلاقیت شهروندان و مدیران، فوران مصیبت‌های تلنبار شده، عدم توجه به تخصص گرایی، نگاهی رادیکال و تبیض امیز بر اساس جنسیت، نژاد، گرایشات، رنگ پوست عقاید و... نادیده گرفتن پیامد حوادث و اتفاقات پیشین، نبود حقوق مزایا و فرصت‌های برابر، عدم توجه به رتبه اندازه در شهرها و... با توجه به آنچه که در حال حاضر در مدیریت شهری کشور شاهد آن هستیم پیشنهادی جز این نمی‌توان داشت که نیروها و کارشناسان و فارغ التحصیلان مرتبط با جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری جذب و بکار گرفته شوند تا شاید بتوانند تغییراتی مثبت در شهرداری‌ها به نفع شهر و شهروندان رقم بزنند و از نتایج پژوهش‌ها و کتاب‌ها و تجربیات اساتید دانشگاهی و نرم افزارهای مرتبط، نهایت بهره را گرفته و برنامه‌ریزی و سیاست گذاری کنند.

منابع

- اصغری زمانی، اکبر و همکاران (۱۴۰۱) بررسی تطبیقی وقوع کمی و کیفی پدیده‌ی وندالیسم شهری و ارتباط آن با کاربری اراضی در مناطق یک و چهار شهر تبریز، پژوهش و برنامه‌ریزی مرودشت، دوره ۱۳، شماره ۴۹ - شماره پیاپی ۴۹، مرداد ۱۴۰۱، صفحه ۱-۱۳
- اصغری زمانی، اکبر و همکاران (۱۳۸۶) ارزیابی تحلیلی گستردگی فضایی-کالبدی مناطق شهری و تاثیر آن بر تغییرات کاربری اراضی با استفاده از GIS و RS، فضای جغرافیایی جلد ۶ دوره ۱۶ ص ۳۳
- آذر، علی و همکاران (۱۳۹۹) بررسی عوامل موثر در مهاجرت معکوس از کلانشهر تبریز به نواحی پیرا - شهری و روستاهای الحاقی، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۴، شماره ۷۴، فصل زمستان، صص ۲۹-۴۱
- احمدی، حسین (۱۴۰۰)، نظریه‌های جامعه‌شناسی انحرافات، انتشارات آن
- احمدی، حسین (۱۳۸۳)، بررسی عوامل موثر در کجروی و ارتباط آن با نوع جرم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد تهران مرکزی
- احمدی، حسین (۱۳۷۷)، نظریه‌های انحرافات اجتماعی، شیراز، انتشارات زر
- بندراباد، علیرضا (۱۳۹۶) نقش عوامل محیطی مؤثر بر تخریب‌گرایی (وندالیسم) در کیفیت عرصه‌های عمومی شهری، فصلنامه علمی پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۹، شماره ۳ صص ۱۶۳-۱۹۶
- بیگلر، رعنا و همکاران (۱۳۹۶) وندالیسم شهری در مناطق مختلف، فصلنامه پژوهش‌های برنامه‌ریزی شهری، شماره ۲۴ صص ۱۱ تا ۱۹
- بیگلر لطفی، مهدی (۱۳۹۶) تبیین نقش شاخص‌های کالبدی در راستای ارتقای امنیت شهروندان با رویکرد C.P.T.E.D (مطالعه موردی: بافت فرسوده محله زینبیه اصفهان) جغرافیا و توسعه فضای شهری سال چهارم بهار و تابستان ۱۳۹۶ شماره ۱ (پیاپی ۶)
- بلوچی نوبر و همکاران (۱۴۰۱) بررسی تطبیقی وقوع کمی و کیفی پدیده‌ی وندالیسم شهری و ارتباط آن با کاربری اراضی در مناطق یک و چهار شهر تبریز، فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی شهری دوره ۱۳ شماره ۴۹ صص ۱ تا ۱۳
- فاضل، رضا، (۱۳۸۱)، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، انتشارات سمت
- پناهی، علی و همکاران (۱۳۹۹)، سنجش و ارزیابی بعدذهنی زیست‌پذیری در بافت‌های شهری کلانشهر تبریز، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۴ شماره ۷۴، فصل زمستان، صفحات ۱۳۵-۱۵۱
- پاتریس، ژانورن (۱۳۶۷)، وندالیسم دبیماری جهانی خرابکاری ماهان فرخ، مجله دانشمند، تهران
- روستایی، شهرپور (۱۳۹۲) ارزیابی عدالت فضایی در پراکنش خدمات شهری مطالعه موردی کلانشهر تبریز، مجله آمایش جغرافیایی فضا، سال سوم، شماره ۱۰، صص ۸۱-۱۰۰
- روشنفکر، هدایت (۱۳۹۴) خشم در لباس تخریب، عدلت اجتماعی، پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، جلد ۳ دوره ۲، ص ۲۴
- روشنی، محسن احدنژاد، (۱۳۹۹) تحلیل انتقادی بر عملکرد بازیگران شهری در تولید متن سکونتگاه‌های مساله‌دار شهری نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۵، شماره ۷۸، فصل زمستان سال ۱۴۰۰، صفحات ۱-۲۰

- رجبی، سجاد (۱۳۹۹) تحلیل پراکنش فضایی خدمات عمومی شهری از دیدگاه عدالت اجتماعی در ساختار فضایی تبریز، نشریه علمی جغرافیای برنامه ریزی، سال ۲۵، شماره ۷۸، فصل زمستان سال ۱۴۰۰، صفحات ۱۵۹-۱۷۷
- رشیدی، ال هاشم (۱۳۹۰) بررسی رفتار های حاشیه نشین ها، تغییرات اجتماعی - فرهنگی زمستان، سال نهم - شماره ۳۵ رتبه علمی-پژوهشی (دانشگاه آزاد (ص- از ۱ تا ۵)
- رضایی مقدم، علی و همکاران (۱۳۹۱)، بررسی جایگاه طراحی در ایجاد حس امنیت در مجتمع های مسکونی مشهد، چهارمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۸)، کندوکاوها و پنداشته‌ها مقدمه‌ای بر روش‌های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی، شرکت سهامی انتشار
- رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۸)، آنومی یا اشفتگی اجتماعی (پژوهشی در زمینه پتانسیل اتومبیل در شهر تهران) انتشارات سروش ص ۲۰
- ژانورن، پاتریس (۱۳۸۱) وندالیسم : بیماری جهانی خرابکاری، ترجمه ی فرخ ماهان، مجله ی دانشمند، شماره ی پی در پی ۲۹۹ شهریور، تهران. ص ۱۲۲
- صفوی مقدم و همکاران (۱۳۹۱)، بررسی عوامل اجتماعی موثر بر گرایش به رفتارهای تخریبی در بین نوجوانان شهر مشهد، چهارمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری
- صدیق، مهران (۱۳۷۴) تأثیر سرمایه اجتماعی دولت‌های جمهوری اسلامی ایران بر وندالیسم اجتماعی دوره ۴، شماره ۱۱ - شماره پیاپی، اردیبهشت، صفحه ۹۰
- عبدالکریمی، بیژن (۱۳۹۷)، کتاب در جستجوی معاصریت، ص ۹
- علیوردنیا، اکبر و همکاران (۱۳۹۲) بررسی نقش خانواده، مدرسه و گروه همسالان در بزهکاری دانش آموزان، جامع پژوهی فرهنگی سال چهارم زمستان، شماره ۴ ص ۵۴
- علوی و همکاران (۱۳۹۳)، شناسایی عوامل موثر بر بزه کاری در طرح‌های شهری، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات شهری، شماره دهم، ص ۵۴
- فاضل، رسول و همکاران (۱۳۸۷) تحلیل جامعه‌شناختی عوامل اثرگذار بر رفتارهای وندالیستی، فصلنامه پژوهش ها راهبردی دوره ۴، شماره ۲، ص ۷
- فرهمند، مهناز (۱۳۹۵) تحلیلی بر کنترل کیفری درمقابل با وندالیسم، دوره ۱۳، شماره ۱ - شماره پیاپی ۲۵، مقالات، تیر، صفحه ۱۸۹-۳۱۴
- فتحی و همکاران (۱۳۹۱)، ارزیابی تطبیقی از ویژگی‌های فضای کالبدی شهر در بروز رفتارهای وندالیستی- فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران ص ۵۳
- فدرستون، دیود (۱۳۹۳)، طراحی فضای شهری به منظور ارتقا تعاملات اجتماعی، مجله هویت شهری، شماره هفده، ص ۵۰
- قاسمی، وحید (۱۳۸۸)، تحلیل و ارزیابی علل وندالیسم در فضاهای عمومی شهری، ص ۲۲
- قاسمی، وحید و همکار (۱۳۸۸)، جامعه شناسی ورزش وندالیسم و اوباشگری در ورزش فوتبال، چاپ اول، انتشارات جامعه شناسان

- قنبری، ابوالفضل (۱۳۹۵) بررسی عوامل تاثیرگذار بروز وندالیسم در مبلمان شهری (مطالعه موردی: شهر تبریز) پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، شماره ۴، جلد ۴، ص ۲۲
- کیایی، مریم (۱۳۹۷) سنجش فضای کالبدی مسکن شهری در بروز رفتار وندالیستی، مجله جغرافیا و روابط انسانی، زمستان، شماره ۳، ص ۵۵۶ تا ۵۳۹
- کی‌نیا، محسن (۱۳۷۰) عوامل موثر بر وندالیسم، دومین کنگره بین‌المللی علوم انسانی اسلامی، دی ماه، تهران، ص ۶۲۱
- کریمی، یوسف، (۱۳۹۱) روانشناسی شخصیت، انتشارات دانشگاه پیام نور، ص ۲۰۸
- کریمی، یوسف همکاران (۱۳۹۵)، الگوی پراکنش فضایی وندالیسم، ص ۱۸۹
- کوزر، لوئیس الفرد (۱۳۷۸)، نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناسی، ترجمه فرهنگ و ارشاد تهران، نشر نی، چاپ اول
- کوئن، بروس (۱۳۷۲)، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضل تهران انتشارات سمت
- گومز، بواندیا (۱۳۸۰)، معرفی پدیده تخریب‌گرایی عمدی وندالیسم در شهرها، مجله ساختمان و شهر ص ۷
- لانگمن (۲۰۰۳)، مفهوم سازی وندالیسم برای حکمروایی خوب در برند سازی شهری ص ۱۳۶
- لطفی بیگلو، بهمن (۱۳۹۶)، ادراک شهروندان از محیط‌های پاسخده شهری و نقش آن در تعلق مکانی ص ۱۱۲-۱۶
- مظفری، رضا (۱۳۷۷) بررسی عوامل مؤثر در بروز رفتارهای وندالیستی در میان دانش‌آموزان دبیرستانی، جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۲، شماره ۳ - شماره پیاپی ۳، آذر صفحه ۴۵-۲۲
- مظفری، رضا (۱۳۹۴) بررسی اثرات عوامل جامعه‌پذیری بر رفتار بزهکارانه جوانان ۰۷-۰۸ ساله در شیراز، پایان‌نامه، کارشناسی ارشد، ص ۲۳
- محمودزاده، حسن و همکار (۱۳۸۹) بررسی معیارهای امنیت محله با تاکید بر ابعاد کالبدی، اولین کنگره بین‌المللی پژوهشهای علوم میان‌رشته‌ای در شهرسازی و معماری، تبریز، ص ۱۹۳
- محمودزاده و همکاران، حسن (۱۳۹۷) ارزیابی و تحلیل گسترش فضائی کلانشهر تبریز با استفاده از تصاویر ماهواره‌ای چندزمانه، "جغرافیا و برنامه‌ریزی، شماره ۵۶، جلد ۲، صص ۲۳۸-۲۶۸
- محسن تبریزی، علیرضا (۱۳۷۰)، بیگانگی نامه علوم اجتماعی، ش ۲، ج ۲، انتشارات دانشگاه تهران
- محسن تبریزی، علیرضا (۱۳۶۷)، مبانی نظری و تجربی وندالیسم نامه علوم اجتماعی ش ۷ انتشارات دانشگاه تبریز
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۷۴)، بررسی ویژگی‌های وندال‌ها و عوامل مؤثر بر رفتارهای وندالیستی در شهر تهران، شهرداری تهران
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳)، مبانی روان‌شناختی اجتماعی جاکه‌شناسی و روان‌شناسی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب‌شناسی و کز رفتاری اجتماعی تهران، انتشارات تهران، ص ۲۲
- مرتضایی، رضا (۱۳۸۰)، بررسی عوامل وندالیسم در فضای عمومی شهری، ششمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری باتاکید بر مولفه‌های شهری، ص ۱۲
- مرتضایی، رضا (۱۳۸۳) طراحی ابزار مقابله با تخریب‌گرایی در محیط شهری، شهرداری‌ها، سال سوم، شماره ۲۵، وزارت کشور، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، تهران
- مطلق معصومه و همکاران (۱۳۹۸) بررسی تطبیقی وقوع کمی و کیفی پدیده وندالیسم شهری، ص ۵

- میرفردی و همکاران، اصغر (۱۳۹۱)، نقد و بررسی پر خاشگری علمی، صص ۱۸۶-۱۸۷
- نصیری، سعید و همکاران (۱۳۹۸) سنجش مولفه های تاثیرگذار بر تخریب گری، فصلنامه انتظام اجتماعی تابستان ۹۸، شماره ۲۲، جلد ۳۹
- نبوی، سید عبدالحسین، سالمیان و همکار (۱۳۹۱)، عوامل موثر بر رفتارهای وندالیستی در میان دانش آموزان اهواز، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی، سال اول، شماره سوم، ص ۹۹
- نبوی، سید عبدالحسین (۱۳۷۴)، بررسی عوامل اجتماعی اقتصادی موثر در شیوه جرائم شهری اهواز پایان نامه دکتری گروه جامعه شناسی دانشگاه تهران
- نقدی، محسن (۱۳۹۲)، بررسی جامعه شناختی رفتارهای تخریبی و رابطه آن با سرمایه اجتماعی ص ۱۵۸
- نیازی، سیدهادی و همکاران (۱۳۹۹)، بیوتروریسم و تاثیر آن بر امنیت شهروندان، ص ۵
- نیازی، محسن (۱۳۹۹) فراتحلیل عوامل مؤثر بر وندالیسم در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۶۱، بهار ۹۹
- نیک اختر، علی (۱۳۷۸)، بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر خرابکاری به عنوان نوعی رفتار بزهکارانه در بین دانش آموزان دبیرستان های شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز

References

- Asghari Zamani, Akbar et al. (2012) Comparative study of the quantitative and qualitative occurrence of urban vandalism and its relationship with land use in regions one and four of Tabriz city, Marvdasht Research and Planning, Volume 13, Issue 49 - Serial Issue 49, August 2012, pages 1-13
- Asghari Zamani, Akbar et al. (2007) Analytical assessment of spatial-physical expansion of urban areas and its impact on land use changes using GIS and RS, Geographic Space, Volume 6, Issue 16, p. 33
- Azar, Ali et al. (2010) Study of effective factors in reverse migration from Tabriz metropolis to peri-urban areas and adjacent villages, Scientific Journal of Geography and Planning, Year 24, Issue 74, Winter, pp. 29-41
- Ahmadi, Hossein (2001), Sociological theories of deviations, An Publications
- Ahmadi, Hossein (2004), Study of effective factors in Deviance and its relationship with the type of crime, Master's thesis, Central Tehran Azad University
- Ahmadi, Hossein (1997), Theories of Social Deviance, Shiraz, Zar Publications
- Bandrabad, Alireza (2017) The role of environmental factors affecting vandalism in the quality of urban public spaces, Scientific Research Quarterly New Perspectives in Human Geography, Volume 9, Issue 3, pp. 163-196
- Bigelow, Rana and colleagues (2017) Urban vandalism in different regions, Quarterly Journal of Urban Planning Research, Issue 24, pp. 11-19
- Bigelow, Mehdi (2017) Explaining the role of physical indicators in improving citizen security with the C.P.T.E.D approach (Case study: dilapidated texture of Zeinbieh neighborhood, Isfahan) Geography and Urban Space Development, Fourth Year, Spring and Summer 2017, Issue 1 (6 in a row)

- Baluchi Nobar and (1401) Comparative study of the quantitative and qualitative occurrence of urban vandalism and its relationship with land use in regions one and four of Tabriz city, Quarterly Journal of Research in Urban Planning, Volume 13, Issue 49, pp. 1-13
- Fazel, Reza, (2002), Research Methods in Social Sciences, Samt Publications
- Panahi, Ali et al. (2010), Measuring and evaluating the subjective dimension of livability in urban textures of Tabriz metropolis, Scientific Journal of Geography and Planning, Year 24, Issue 74, Winter, pp. 135-151
- Patrice, Jean-Vern (1988), Vandalism: A Global Disease of Vandalism Mahan Farrokh, Daneshmand Magazine, Tehran
- Roustaei, Shahrivar (2013) Evaluation of spatial justice in the distribution of urban services: a case study of Tabriz metropolis, Journal of Geographical Spatial Analysis, Year 3, Issue 10, pp. 81-100
- Roshanfekar, Hedayat (2015) Anger in clothes Destruction, Social Justice, Research on the Geography of Urban Planning, Volume 3, Volume 2, p. 24
- Roshni, Mohsen Ahadenzad, (2019) Critical Analysis of the Performance of Urban Actors in Producing the Text of Problematic Urban Settlements, Scientific Journal of Geography and Planning, Year 25, Issue 78, Winter 1400, Pages 1-20
- Rajabi, Sajjad (2019) Analysis of the Spatial Distribution of Urban Public Services from the Perspective of Social Justice in the Spatial Structure of Tabriz, Scientific Journal of Geography and Planning, Year 25, Issue 78, Winter 1400, Pages 159-177
- Rashidi, El-Hashem (2011) Investigation of the Behaviors of Marginal Residents, Socio-Cultural Changes, Winter, Year 9 - Issue 35, Scientific-Research Rank (Azad University (p- from 1 to 5)
- Rezaei Moghadam, Ali et al. (2012), Investigation of the Position of Design in Creating a Sense of Security in Mashhad Residential Complexes, Fourth Planning and Management Conference Urban
- Rafipour, Faramarz (1999), Explorations and Assumptions: An Introduction to Methods of Understanding Society and Social Research, Publishing Joint Stock Company
- Rafipour, Faramarz (1999), Anomie or Social Disarray (A Study on the Potential of Automob in Tehran) Soroush Publications, p. 20
- Janvern, Patrice (2002) Vandalism: A Global Disease of Vandalism, translated by Farrokh Mahan, Daneshmand Magazine, consecutive issue, September 299, Tehran. p. 122
- Safavi Moghadam et al. (2012), Study of Social Factors Affecting the Tendency to Destructive Behaviors among Teenagers in Mashhad, Fourth Conference on Urban Planning and Management
- Sedigh, Mehran (1995) The Effect of Social Capital of the Governments of the Islamic Republic of Iran on Social Vandalism, Volume 4, Issue 11 - Consecutive Issue, May, p. 90
- Abdolkarimi, Bijan (2018), Book In Search of Contemporaneity, p. 9
- Alivardania, Akbar et al. (2013) Investigating the Role of Family, School and Peer Group in Student Delinquency, Comprehensive Cultural Research, 4th Year, Winter, No. 4, p. 54
- Alavi et al. (2014), Identifying Factors Affecting Delinquency in Urban Plans, Quarterly Journal of Urban Studies, No. 10, p. 54
- Fazel, Rasoul et al. (2008) Sociological Analysis of Factors Affecting Vandalistic Behaviors, Quarterly Journal of Strategic Research, Volume 4, No. 2, p. 7

- Farahmand, Mahnaz (2016) Analysis of Criminal Control Against Vandalism, Volume 13, No. 1 - Serial Number 25, Articles, July, pp. 189-314
- Fathi et al. (2012), Comparative Evaluation of the Characteristics of the City's Physical Space in the Occurrence of Vandalistic Behaviors - Quarterly Journal of the Iranian Geographical Society, p. 53
- Fedderstone, Davood (2014), Designing urban space to promote social interactions, Urban Identity Journal, Issue 17, p. 50
- Qasemi, Vahid (2009), Analysis and Evaluation of the Causes of Vandalism in Urban Public Spaces, p. 22
- Qasemi, Vahid and colleagues (2009), Sociology of Sport Vandalism and Hooliganism in Football, First Edition, Sociologists Publications
- Ghanbari, Abolfazl (2016) Investigating the Factors Affecting the Incidence of Vandalism in Urban Furniture (Case Study: Tabriz City) Research on the Geography of Urban Planning, Issue 4, Volume 4, p. 22
- Kiaei, Maryam (2018) Measuring the Physical Space of Urban Housing in the Incidence of Vandalistic Behavior, Journal of Geography and Human Relations, Winter, Issue 3, pp. 539-556
- Kia, Mohsen (2011) Factors Affecting Vandalism, Second International Congress of Islamic Humanities, January, Tehran, p. 621
- Karimi, Yousef, (2012) Psychology Personality, Payam Noor University Press, p. 208
- Karimi, Yousef et al. (2016), Spatial Distribution Pattern of Vandalism, p. 189
- Kozer, Louis Elfred (1999), Fundamental Theories of Sociology, Translation of Culture and Guidance, Tehran Press
- Arefpour, Gholamreza(2020) "AnvariAn investigation into vandalism and its effects on urban beauty" Int. J. Hum. Capital Urban Manage., 7(3): 405-416, Summer 2022, Serial #27
- Aluri, David. (2017), "Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati", Social Indicator Research, No. 88, pp. 5-10.
- Clark ,Hull. (2016). Stimulus intensity in response evocation. Psychological Review 75, 359-373.
- CampMarcel. (2018). Personality and psychotherapy. New York: McGraw-Hill.
- Hamid, Diniel.(2016).A Model for Identifying Gentrified Areas with Census Data.Bellwether Publishing Ltd. Columbia.USA.
- Gharet, Isoo et al, (2019), "Quality of Life in Cities: Setting up Criteria for Amman-Jordan", Social Indictor Researc, Vol. 93, pp.407-432
- Marsman, Devon. (2017), "The impact of the juvenile vandalism in the public urban space, No. 88, pp. 5-10.
- Onnom, Jiber (2018), "Subjective Quality of Life Measurement in Taipei", Bulid-in and Environment, No. 43, pp. 8-12.
- Pacione, Anaa, and G. Atalik (2003), "Possibilities and Limitations for the Measurement of the Quality of Life in Urban Areas", Social Indicators Research, 53, 16-30.
- Veldber, Mike (2019). Vandalism as a symbolic act in free zones,Department of sociology,University of Lund,Sweden,Research:Prevention and Social Policy.
- Writeman, Sullivan(2020) "Aggression and Violence in the Inner City"33

